

Nr 4

Utlåtande i anledning av väckta motioner om ersättning för skada å enskild egendom genom skyddsåtgärd mot atomolycka m. m.

Andra lagutskottet här till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 288 i första kammaren av herr *Carlsson, Georg*, och herr *Gustafsson, Nils-Eric*, samt nr 359 i andra kammaren av herr *Gustavsson* i Alvesta m. fl.

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av grunderna för ersättning av förluster å enskild egendom, som uppstått genom av myndighet beslutade skyddsåtgärder mot atomolycka eller annat katastroftillbud och som inte omfattas av anläggningsinnehavarens skadeståndsansvar, i enlighet med vad i motionen anförts».

Beträffande de skäl motionärerna åberopat till stöd för sin hemställan får utskottet, i den mån redogörelse därför inte lämnas i det följande, hänvisa till motionen II: 359.

Gällande bestämmelser

I lagen den 3 juni 1960 om ersättning för skada i följd av atomreaktor-drift m.m. (atomansvarighetslagen) finnes regler om ersättning för skada i samband med driften av atomreaktorer och andra atomanläggningar. Lagen bygger på principen, att anläggningsinnehavaren är ansvarig oberoende av vållande. Ansvarigheten bäres i princip av innehavaren ensam; leverantörer av t. ex. reaktorer eller delar till reaktorer eller av atombränsle är således befriade från ansvarighet för skador av här avsett slag. Skadeståndsansvaret begränsas till 25 miljoner kronor per händelse. Anläggningsinnehavaren är skyldig att hålla ansvarighetsförsäkring eller ställa annan säkerhet för beloppet. Skulle skadorna överstiga 25 miljoner kronor, utgår ersättning av statsmedel enligt grunder som kommer att fastställas av statsmakterna, när frågan därom blir aktuell. Anläggningsinnehavarens ansvarighet preskriberas efter 10 år. För skada som ger sig till känna först senare men inom 30 år räknat från olyckan utges ersättning av staten.

Lagen den 3 juni 1960 om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m. m. är en beredskapslag som kan utnyttjas så snart radioaktiva

ämnen — av vilken orsak det vara må — sprids i hälsofarlig mängd över någon del av vårt land. Inträffar en olycka i en inom landet belägen atomenergianläggning, skall länsstyrelsen sörja för att erforderliga skyddsåtgärder vidtages. Länsstyrelsen har därvid befogenhet att förordna om evakuering, utgångsförbud, inskränkningar i rätten att nyttja vatten och livsmedel samt andra åtgärder som kan vara påkallade från strålskyddssynpunkt. Räcker inte de resurser i fråga om personal och materiel som länsstyrelsen förfogar över för skyddsarbetet, kan länsstyrelsen uttaga enskilda till arbete med tjänsteplikt samt rekvirera förnödenheter från allmänheten. I andra fall av hälsofarlig utspridning av radioaktiva ämnen — t. ex. om atomdrivet fartyg förolyckas eller om en olycka inträffar vid transport av atombränsle — skall Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer svara för allmän säkerhet, och därvid kan åtgärder av de slag som nyss nämnts tillgripas i behövlig omfattning.

Historik

I proposition nr 139 år 1960 anförde föredragande departementschefen, statsrådet Johansson, i frågan om rätt till ersättning för skada som tillfogas enskild genom ingripande av myndighet med stöd av atomskyddslagen:

Några remissinstanser har ansett, att i samband med en beredskapslag mot atomolyckor borde övervägas att införa generella bestämmelser om rätt till ersättning för skada som tillfogas enskild genom ingripande av myndighet med stöd av lagen. I anledning härav vill jag till en början erinra om det av mig i annat sammanhang berörda förslaget till atomansvarighetslag, vilket tidigare denna dag remitterats till lagrådet. Enligt detta förslag kommer den som i samband med en olycka i en atomenergianläggning drabbas av »atomskada» — varunder innefattas bl. a. skada genom strålning från radioaktivt ämne som frigjorts vid en olycka — i allmänhet att kunna erhålla ersättning av anläggningsinnehavaren, som även skall vara skyldig att teckna ansvarighetsförsäkring för atomskador.

Åtskilliga ingripanden av myndighet vid en atomolycka kan väntas komma att röra egendom som blivit radioaktivt förorenad under sådana omständigheter, att ägaren kan göra anspråk på ersättning av anläggningsinnehavaren enligt atomansvarighetslagen. Naturligtvis kan dock för enskilda även uppkomma förluster, som icke omfattas av anläggningsinnehavarens skadeståndsansvar. Som exempel härpå må nämnas förluster som kan tillfogas allmänheten till följd av att länsstyrelsen för säkerhets skull påbjuder utrymning av område som ligger i farozonen men som senare visar sig icke ha blivit belagt med radioaktivitet i hälsofarlig mängd, och vidare förluster som kan åsamkas jordbruksbefolkningen för den händelse länsstyrelsen inom sådant område provisoriskt skulle förbjuda försäljning av mjölk eller andra livsmedel. Skall ersättning utgå för förluster av nämnda slag, ligger det tydligen närmast till hands att ersättningen bestrides av statsmedel. Vad det här gäller är i själva verket ett problem som närmast går in under den vittsyftande frågan i vad mån ersättning

över huvud taget bör utgå till enskild för skada som tillfogas honom genom åtgärd som myndighet beslutar i allmänt intresse. Beträffande skador som vid en olycka i en atomenergianläggning drabbar enskilda under sådana förhållanden, att de ej kan få skadestånd av anläggningsinnehavaren eller ersättning från försäkring, talar enligt min uppfattning starka skäl för att statsmakterna rent allmänt bör träda in med viss hjälp. Särskilt kan atomenergiverksamhetens karaktär av en hela samhällets angelägenhet motivera att ersättning utges av staten. Det förefaller emellertid vara en naturlig ordning att riksdagen här liksom eljest vid större katastrofer i varje särskilt fall får taga ställning till ersättningsfrågan. Förfaringsstämman stämmer även med den tanke som kommit till uttryck i en bestämmelse i förslaget till atomansvarighetslag, att vid större katastrofer, då anläggningsinnehavarens ansvarighetsförsäkring ej förslår att bereda alla skadelidande gottgörelse, ersättning skall utgå av statsmedel enligt grunder som i varje särskilt fall fastställs av statsmakterna.

I sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 45 år 1960* i anledning av dels den ovannämnda propositionen och dels motioner med samma yrkande som de förevarande yttrade *andra lagutskottet*:

I de båda nämnda motionerna behandlas därjämte frågan om ersättning till dem som lider förluster till följd av myndighets åtgärder i anledning av atomolycka. I den mån ingripanden avser egendom, som blivit radioaktivt förorenad, kan ägaren enligt den i propositionen nr 140 till årets riksdag föreslagna atomansvarighetslagen bli berättigad till skadestånd av innehavaren av atomenergianläggningen. Motionärerna framhåller att om ingripandena däremot rör egendom, som icke blivit förorenad med radioaktivitet, möjlighet saknas till ersättning enligt atomansvarighetslagen. Såsom exempel på förluster, som kan uppstå i det sistnämnda fallet, nämner motionärerna sådana, som uppkommer genom att länsstyrelsen som säkerhetsåtgärd förordnar om utrymning av ett område, vilket sedermera visar sig icke ha blivit utsatt för radioaktiv förorening. Motionärerna yrkar, att bestämmelser måtte införas om att förluster, som uppstår genom av myndighet beslutade skyddsåtgärder i anledning av atomolycka och som inte ersättes enligt atomansvarighetslagen, skall i full utsträckning gottgöras av statsmedel.

Föredragande departementschefen har behandlat även ovannämnda fråga och därvid intagit den ståndpunkten, att någon bestämmelse med den av motionärerna föreslagna innebörden icke bör införas. Departementschefen anför härvid, att problemet närmast går in under den vittsyftande frågan, i vad mån ersättning över huvud taget bör utgå till enskild för skada som tillfogas honom genom åtgärd som myndighet företager i allmänt intresse. Enligt departementschefens uppfattning talar starka skäl för att statsmakterna i de i motionen avsedda fallen träder in med viss hjälp. Särskilt kan, framhåller han, atomenergiverksamhetens karaktär av en hela samhällets angelägenhet motivera att ersättning utges av staten. Departementschefen förmenar emellertid, att det är en naturlig ordning att riksdagen i sådana fall liksom eljest vid större katastrofer i varje särskilt fall får taga ställning till ersättningsfrågan.

Att, såsom motionärerna föreslagit, i lag stadga en generell rätt till full ersättning för förluster, som kan uppstå för enskilda i anledning av att

myndigheterna vidtagit skyddsåtgärder vid en atomolycka, synes utskottet icke motiverat, så länge man icke på andra områden infört en motsvarande rätt till ersättning. Såsom departementschefen framhållit bör i stället frågor om ersättning för förluster av förevarande slag lösas genom beslut av statsmakterna från fall till fall. En sådan ordning har hittills tillämpats, och därvid torde tillfredsställande resultat ha uppnåtts. Av anförda skäl anser sig utskottet icke kunna biträda förevarande motionsyrkande.

Vid utlåtandet fanns fogad reservation.

I motion till 1961 års riksdag framställdes enahanda yrkande som det nu aktuella. I sitt av riksdagen godkända utlåtande hemställde *andra lagutskottet*, under hänvisning till de skäl som anförts i ovannämnda utlåtande nr 45 år 1960, att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet

Enligt atomansvarighetslagen är innehavare av atomanläggning ersättningskyldig för atomskador på grund av radioaktiv strålning eller annan farlig egenskap hos atombränsle eller atomprodukt i samband med driften av atomreaktorer och andra atomanläggningar. Lagen om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar är en beredskapslag, som kan utnyttjas så snart radioaktiva ämnen sprids i hälsofarlig mängd. Inträffar en olycka i en atomanläggning, skall länsstyrelsen sörja för att erforderliga skyddsåtgärder vidtages. Länsstyrelsen kan därvid förordna om evakuering, utgångsförbud, inskränkningar i rätten att nyttja vatten och livsmedel samt andra åtgärder som kan vara påkallade från strålskyddssynpunkt. Ersättningsregler finnes inte i denna lag. I motionerna framhålles, att i den mån ingripandena rör egendom, som icke blivit förorenad med radioaktivitet eller skadad på grund av annan farlig egenskap hos atombränsle eller atomprodukt, möjlighet saknas till ersättning enligt atomansvarighetslagen. Därför yrkar motionärerna, att frågan om ersättning i dessa och jämförbara fall måtte bli föremål för utredning.

Frågan om ersättning i anledning av länsstyrelsens ingripanden på grund av atomolycka har varit föremål för riksdagens bedömande såväl år 1960 i anledning av motionsyrkande i samband med behandlingen av propositionen med förslag till lag om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar som år 1961 i anledning av motion med yrkande av samma innebörd som det förevarande. Vid båda tillfällena har riksdagen avslagit motionsyrkandena. Riksdagen har därvid understrukt departementschefens uttalande i den ovannämnda propositionen om att starka skäl talar för att statsmakterna i de avsedda fallen träder in med viss hjälp, men att det är en naturlig ordning att riksdagen i sådana fall liksom annars vid större katastrofer i varje särskilt fall får taga ställning till ersättningsfrågan. Det har enligt riksdagens mening icke syntts motiverat att i lag stadga en generell rätt

till full ersättning för förluster, som kan uppstå för enskilda i anledning av att myndigheterna vidtagit skyddsåtgärder vid en atomolycka, så länge man icke på andra områden infört en motsvarande rätt till ersättning.

Utskottet finner icke skäl till ändrat ställningstagande och hemställer därför,

att förevarande motioner, I:288 och II:359, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 20 februari 1962

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Strand, Nils Elowsson, Axel Svensson, fru Hamrin-Thorell, fru Carlqvist, herrar Enarsson, Nyman och Thorsten Larsson;

från andra kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Rimmerfors*, Odhe*, Bengtsson i Varberg, Johansson i Södertälje, Fredriksson, Gustavsson i Alvesta och Hamilton.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Thorsten Larsson* och *Gustavsson* i Alvesta, vilka ansett att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

Enligt atomansvarighetslagen är — — — (lika med utskottet) — — — bli föremål för utredning.

Erättning i de fall som åsyftas i motionerna kan enligt gällande ordning utgå endast efter beslut av riksdagen i varje särskilt fall. I vissa fall, t. ex. vid naturkatastrofer, då samhället solidariskt inträder för att bistå enskilda skadelidande, torde ett sådant förfarande däremot inte allenast vara lämpligt utan också det enda möjliga. Gäller det däremot intrång och skador som uppstått till följd av samhällsingripanden, vilka förutsetts och föreskrivits i lag, bör en annan ordning med fördel kunna tillämpas i syfte att bereda enskilda skadelidande, som ej orsakat ingripandet, ett bättre skydd. Motionärerna har i detta avseende erinrat om konsekvenser främst till följd av atomskyddslagen men även om andra jämförbara fall. Med det sistnämnda torde främst avses fall då katastrof- och olyckstillbud i oljelager, lager av andra eldfarliga eller explosiva ämnen och liknande föranleder in-

gripanden som medför intrång av betydenhet för den enskilde. Motionärerna har vidare jämfört med epizootilagen som i berörda avseende ger ett betydligt bättre skydd för de enskilda som lider intrång.

Utskottet finner de i motionerna framförda synpunkterna beaktansvärda. En ändring i åsyftad riktning synes angelägen, inte minst i syfte att i berörda fall ge de enskilda en bättre rättslig ställning och grund för ersättning än som nu förefinns. Utskottet finner sig därför böra tillstyrka motionsyrkandet om närmare utredning av berörda spörsmål.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I:288 och II:359, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning rörande ersättning för förluster å enskild egendom, som uppstått till följd av myndighets ingripande på grund av atomolycka eller annat olycks- eller katastroftillbud och som ej omfattas av anläggningsinnehavarens skadeståndsansvar.